

Projektplan for demonstrationsprojekt

Kommune	Initialer (projektleder)	Dato (sidst rev.)	Godkendt (dato)
Bornholms Regionskommune	JJ	24.03.11	Realdania: 23.03.11 Kommune: 04.11

Projektets titel

Mulighedernes Land – Projektudvidelse til delprojektet "Det bornholmske graniteventyr og Hammerhavn 2"

Formål

Projektudvidelsens formål er at genskabe den oprindelige granitglacis samt bølgeskærm i træ på moleanlægget i Hammerhavn som led i en stærkere profilering af havnen og dens kulturhistoriske oprindelse.

Delmål:

- At tilføre havneområdet rammer og faciliteter der gør havnen attraktiv for en bred vifte af interessenter og brugergrupper.

Målgrupper

Målgrupperne for dette udvidede projekt er de samme som i delprojektet "Det bornholmske Graniteventyr og Hammerhavn":

Projektets primære målgrupper er brugere, borgere og besøgende, der færdes langs den nordlige vestkyst på Bornholm og særligt i området omkring Hammerhavn.

Sekundære målgrupper er bl.a. lokale foreninger, klubber, kulturformidlere, naturvejledere, branding- og turismeaktører m.fl. som vil kunne gøre brug af og inspireres af de resultater projektet afstedkommer.

Projektet vil have demonstrationsværdi for andre regioners turismeaktører, kommuner og interesseorganisationer m.fl., som et eksempel på:

- at stedsspecifikke kultur- og naturpotentialer kan videreudvikles og medvirke til at styrke lokal identitet og regional tiltrækningskraft, og
- at miljøer kan styrkes ved at samle funktioner i forbindelse med en opgradering, renovering og fornyelse af bygningsmassen.

Resultater og succeskriterier

Resultater:

- Frilægning og rekonstruktion af granitglacis og granitkajkanter på havneanlæggets moler og i inderhavnen
- Bedre rammer for ophold og aktivitet i havnen

Succeskriterier:

- Der er skabt bedre og flere opholdszoner i havnen.
- Havnens kulturhistorie er synliggjort gennem frilæggelse af de oprindelige granitkonstruktioner.
- Erhvervsinteressenter, brugergrupper og øvrige interessenter i det samlede projekt har bidraget til at optimere havneanlæggets brugsmuligheder i relation til rekreation og fritidsinteresser.

Baggrund og forudsætninger

Den bornholmske råstofindustri er en vigtig del af den danske industrihistorie og blev derfor i 2007 udpeget af Kulturarvsstyrelsen som en ud af 25 nationale industriminder af særlig betydning for den industrielle udvikling i Danmark. En del af denne råstofhistorie var granitbrydningen på øen, med Hammerværket på Hammerknuden som et af de større brydningssteder. Hammerhavn blev anlagt til udskibning af denne granit. Da værket var på sit højeste var tale om anseelige produktion, overvejende af vejsten: brosten chaussesten, kantsten mfl. men også af bearbejdede sten og råmateriale til viderebearbejdning. Carlsbergs store elefanter og Nationalmuseets granitsøjler er eksempler på arbejder skabt af granitblokke fra Moseløkken – et granitbrud tæt ved Hammerhavn.

Kajanlægget på Hammerhavn med moler og kajkanter i granit samt den store åbne plads belagt med det knuste granitrestprodukt, stenmel, nedenfor Hammerknuden udgør i dag sammen med det dramatiske kulturlandskab i området omkring et vidnesbyrd om de mængder af granit der blev udskibet fra Hammerhavn.

Hammerhavn var derfor i mange år alene en havn for erhvervsinteresser og siden også for erhvervsfiskeri og en nødhavn for færgetrafikken. I takt med at disse aktiviteter alle langsomt forsvandt, forsvandt også livet i havnen og dermed det økonomiske grundlag for havnemiljøets udvikling.

Særbevilling fra Transportministeriet til genopretning af kajkant i Hammerhavn

Siden 2008 har Bornholms Regionskommune ført forhandlinger med staten om genopretning af den nordre mole. Baggrunden for forhandlingerne har været, at staten, i den periode hvor de var ejere af havnen, foretog en række "vedligeholdelsesarbejder" af moleanlægget der siden har skabt problemer. Den konstruktion af stål og beton der blev anvendt er meget langt fra det oprindelige anlægs, og stålkonstruktionen er i dag nedbrudt og til udskiftning. Dette er baggrunden for, at Transportministeriet ultimo 2010 valgte at give en særbevilling til reetablering af disse dele af havneanlægget. Nærmere bestemt kajkanten langs den indvendige side af nordre mole, rundt langs tværmolen samt langs molehovedet på nordre mole. Arbejdet med at fjerne den rustne stålspons og dele af betondækket og genopbygge kajkanten i granit og azobetræ er netop påbegyndt. De tilhugne granitkvadre kan i et vist omfang genfindes på ydersiden af molen og færdiggøres med nytilpassede granitblokke.

Undervands forforkastning langs nordre mole

En frilægning af ydersiden af molernes granitglacis for sprængsten og en fjernelse af bølgeskærmen i beton og i stedet etablering af den oprindelige bølgeskærm i træ har delvist været afdækket i forbindelse med forhandlingerne med staten. Det blev her vurderet at etablering af en forforkastning var nødvendigt for at anlægget kunne modstå naturkræfterne på stedet. Konsulentberegninger viser at ca. 40% af bølgekraften vil kunne brydes med en forforkastning. Derved vil blive muligt at færdes på den nordre mole en langt større del af sommersæsonen uden overskyllende bølger. For at afklare realiseringsmulighederne blev Farvandsdirektoratet ansøgt om tilladelse til etablering af en undervands forforkastning, og tilsagn fra dem forelå i foråret 2010.

Flere delprojekter under Mulighedernes Land indgår i en større satsning, hvor renovering af en række havneanlæg på Nordbornholm samlet forbedres. Bl.a. er der i forbindelse med delprojektet der omfatter omdannelse af det tidligere granitbrud i Ringebakkerne ved Vang til rekreativt område indgået aftale om erhvervelse af granitmateriale. Dertil kommer økonomiske fordele i den logistiske kabale der er lagt for det materiel der skal udføre opgaverne. Det er på den baggrund muligt for regionskommunens havnegruppe at finde materiale til etablering af en forforkastning indenfor de ressourcer havnegruppen råder over.

Frilægning af granitglacis og reetablering af bølgeskærm i træ

Dermed er åbnet mulighed for, at den oprindelige granitglacis langs ydersiden af nordre mole kan frilægges og den forfaldne bølgeskærm i beton kan erstattes af en ny bølgeskærm i træ med siddefaciliteter langs indersiden mod havnebassinet, og at molen derved gøres attraktiv at færdes på. Granitglacisen muliggør desuden ophold på ydersiden af bølgeskærmen for lystfiskere og turister der ønsker at opleve solnedgangen over havet i "første parket".

Frilægning af granitglacis inderhavn og udvidelse af forstrand og tilgængelighed

Den oprindelige granitglacis langs med og under Sænevej frilægges og genoprettes. Den strækker sig fra den nordre moles landfæste i inderhavnen til bugten nedenfor den eksisterende servicebygning. Det muliggør en udvidelse af forstranden, og derved at det kommende multihus kan placeres umiddelbart i overgangen mellem strand og det højere liggende opfyldte landareal. Der etableres en gangbro i træ nedenfor granitglacis foruden opholdszoner og trappeforbindelser mellem arealerne ovenfor og stranden nedenfor. Træbroen kan, hvis det er hensigtsmæssigt i forhold til det samlede projekt, knyttes an til nordre mole via belægninger foran multihuset og forsynes med rampe så barnevogne, rullestole m.fl. har adgang til strandarealet.

Bølgeskærm i beton på søndre mole fjernes og der etableres en anløbs- & badebro

For at optimere udsigten sydover langs kysten fra havnen fjernes den eksisterende bølgeskærm i beton. Dette vil samtidigt bevirke, at der jævnlige sker en overskylning af molen som vil medvirke til at forbedre vandkvaliteten i inderhavnen.

I det sydlige hjørne af inderhavnen er for få år siden etableret en primitiv teltovernatningsplads for bl.a. vandrere samt roere der i sommerhalvåret sejler øen rundt. For at skabe mest muligt liv i hele havnen, etableres en mindre anløbsbro for kajakker og små både i tilknytning til teltovernatningspladsen. Broen placeres og udformes så den samtidigt kan anvendes til badning i den dybere del af havnebassinet i stil med den badebro der oprindeligt lå i inderhavnen til hotelgæsterne ovenfor havnen mens stenbrydningen fortsat pågik.

I dag har omkring 50 sejlere fast tilknytning i havnen. Det formodes at 100.000 gæster årligt besøger havnen. Heriblandt gæstesejlere svarende til 1500 overnatningsdøgn og ca. 10.000 gæster der sejler med turbådsoperatørerne langs kysten og ind i grotterne under Hammershus, og gæster der nyder en forfriskning fra kiosken. Havneområdet danner derudover ramme om flere årlige events i forbindelse med afholdelse af Etape Bornholm, tollingtræf m.fl.

Sammen med det oprindelige delprojekt under Mulighedernes Land, "Det bornholmske graniteventyr og Hammerhavn 1", vil de her nævnte tiltag kunne løfte det samlede miljø i havnen og dermed gøre et besøg i Hammerhavn til en oplevelse der modsvarer en lokalisering mellem en af Danmarks mest besøgte attraktioner Hammershus, med ca. ½ mio. besøgende årligt, og et af Bornholms mest attraktive rekreative områder, Hammerknuden.

Interessenter

Interessentinddragelsen i det udvidede projekt vil blive indarbejdet som en integreret del af det oprindelige projekt "Det bornholmske graniteventyr og Hammerhavn". Beslutninger om de konstruktive løsninger vil dog hovedsageligt ske i et samarbejde mellem Bornholms Regionskommunes havnekoordinator og de respektive konsulenter på opgaven.

Organisation og proces

Den overordnede styring af de bornholmske projekter under Mulighedernes Land varetages af en styregruppe bestående af repræsentanter for Realdania og dennes konsulent samt fra Bornholms Regionskommune projektleder Anna Sofie Poulsen, Teknik & Miljø og koordinator Niels Chresten Andersen, Regional Udvikling.

Det politiske projektansvar påhviler Teknik- og Miljøudvalget når projektet er besluttet gennemført af kommunalbestyrelsen.

Møder: Projektets leder forelægger status og beslutningsgrundlag for Teknik- & Miljøudvalget i forbindelse med projektafslutning i 2012.

Kommissorium: Kommunalbestyrelsen godkender overordnet projektbeskrivelse og økonomi. Kommunens sædvanlige arbejdsgange følges for anlægsbevillinger. Teknik- og Miljøudvalget godkender væsentlige ændringer i forhold til det vedtagne projektgrundlag.

Lokal koordineringsgruppe for projekter under Mulighedernes Land

Består af: Regional Udvikling, Niels Chresten Andersen
Teknik & Miljø, Anna Sofie Poulsen
Landdistriktscoach, Rikke Brandt Broegaard
Teknik & Miljø, Gugga Zakariasdottir
Teknik & Miljø, Morten Bach Jørgensen
Teknik & Miljø, Vivi Granby
Teknik & Miljø, Jakob Jensen

Møder: Afholdes i forbindelse med milepæle samt efter behov.

Kommissorium: Koordinerer og sikrer fremdrift i demonstrationsprojekterne. Medvirker til en løbende dialog med Realdania i forhold til aftaler og justeringer af projektplaner, godkendelse af milepæle, anlægsprojekter, økonomi, ekstern inddragelse mm forud for politisk behandling. Koordinerer dagsordenspunkter til politisk behandling.

Projektleder på projektudvidelsen i Hammerhavn er Bornholms Regionskommunes havnekoordinator Jakob Jensen.

Kommissorium: Træffer beslutninger indenfor rammerne af denne projektplan og i øvrigt på grundlag af gældende aftaler i øvrigt.

Projektleder: Projektlederens opgave er at stå for projektets gennemførelse

herunder oplæg til aftaler, udbudsmateriale, implementeringer, tidsplaner, statusredegørelser.

Erfaringsopsamling, exitstrategi mm. koordineres med disse faser i "Det bornholmske graniteventyr og Hammerhavn".

Koordinering med delprojektet "Det bornholmske graniteventyr og Hammerhavn" pågår løbende.

Projektgruppen for "Det bornholmske graniteventyr og Hammerhavn" inddrages i forbindelse med ønsker til anvendelse på selve havneanlægget.

Aktivitetsplan

Projektets hovedaktiviteter vedr. den del af projektudvidelsen der finansieres af Realdania:

Fase 1

- Udarbejdelse af nærværende projektudvidelse (BRK)
- Principgodkendelse af projektudvidelse (Realdania + BRK)
- Kommunikation om projektet (BRK + Realdania) – milepæl godkendelse

Fase 2

- Detailprojektering trækonstruktioner mm. (ekstern konsulent)
- Udbud (ekstern konsulent + BRK + Realdania)
- Kommunikation om projektet (BRK) – milepæl/godkendelse

Fase 3

- Anlægsarbejder og øvrige implementeringer igangsættes (BRK)
- Kommunikation om projektets fremdrift (BRK + Realdania)

Fase 4

- Formidling af projektresultater – demonstrationsværdi (BRK)
- Exitstrategi – fremtidig udvikling og vedligehold (BRK)
- Kommunikation om projektet (BRK + Realdania) milepæl/godkendelse

Formidling og kommunikation

Ansvaret for kontinuerlig projektformidling påhviler projektleder.

Fase 1

Projektudvidelsen formidles i forbindelse med politisk behandling.

Fase 2

Formidling af anlægsarbejder 1. etape samt samlet anlægsprojekt.

Fase 3

Formidling af anlægsarbejder 2. etape i forbindelse med igangsætning.

Fase 4

Det samlede projektresultat formidles som en integreret del af projektet "Det bornholmske graniteventyr og Hammerhavn".

Medier

Formidling til hhv. aktører og interessenter samt generelt til øens befolkning vil ske i form af planche i Hammerhavn samt foldere og rapporter foruden den løbende formidling via:

- mødeaktiviteter og koorrespondance
- pressemeddelelser og artikler/nyheder i lokale medier
- kommunens hjemmeside m.fl.

Internt i kommunen sker koordinering i form af dialog, møder og mailkoorrespondance.

Kommunikation med projektsamarbejdspartnere forud, under og opfølgende pågår på møder og via mailkoorrespondance.

Alle involverede brugere og interessenter orienteres løbende om projektets fremdrift og resultater.

Tidsplan

	MÅNED	AKTIVITET	BEMÆRKNINGER
2010/2011			
Fase 1			
	Marts	Beskrivelse af udvidet projekt	
	April	Politisk behandling udvidet projektsamarbejde med Realdania	Milepæl og ekstern kommunikation godkendes af Realdania
Fase 2			
	Marts-maj	Første etape: Reetablering granitkajkant på dele af indvendig side nordre mole.	
	April/maj	Etablering af forforkastning ud for nordre mole	Samtidigt fjernes sprængsten fra granitglacis på yderside mole. Tilhuggede granitblokke bringes på land.
	April-juni	Fjernelse af bølgeskærm i beton	
	Maj/juni	Detailprojektering og prissætning anlægsprojekt	Evt. samme konsulenter som vinder konkurrencen om et nyt multihus.
	Maj/juni	Etablering af ny bølgeskærm mm.	
	Juni	Formidling og milepæl	Milepæl og ekstern kommunikation godkendes af Realdania
Fase 3			
	August/sept.	Implementering af anløbs- og badebro ved søndre mole	
	Sept.-nov.	Anden etape: Fortsat reetablering granitkajkant indvendig mole samt på tværmole og rundt langs molehoved, nordre mole, samt etablering af anlæbsbro langs indersiden af molen.	
	Sept.-nov.	Frilægning af granitglacis inderhavn og etablering af adgang til forstrand samt forbindelse til nordre mole foran multihus	
Fase 4 – Afvikles sammen med hovedprojektet Det bornholmske graniteventyr og Hammerhavn			
	Okt.-nov.	Evaluering af samlet proces/projekt	Skriftlig evaluering analyseres Godkendes af Realdania
	Nov.	Møde i følgegruppen	Evaluering af proces og resultater
	December	Formidling og milepæl	Milepæl og ekstern kommunikation godkendes af Realdania
2012	Jan.	Projektformidling, regnskab, revision	

Budget

Ex. Moms	Udgifter	BRK	Udgifter i alt
	anlægsarbejder, rådgivere mm.	m.fl. arbejdstid inkl. rejser mv.	
Fase 1			
	Fundraising, politisk behandling	10.000	10.000
	Projektgodkendelse – udvidet projekt	10.000	10.000
	I alt fase 1	20.000	20.000
Fase 2			
	Første fase: Reetablering kajkant på del af indvendig side af nordre mole i granit.	2.000.000	2.000.000
	Etablering af undervands forforkastning langs nordre mole	1.700.000	1.700.000
	*) Projektering og prissætning af anlægsprojekt , samt tilsyn moleforbedringer og ny bølgeskærm ex. forforkastning og reetablering af kajkant nordre mole.	250.000	250.000
	*) nedtagning af bølgeskærm i beton på både nordre og søndre mole og etablering af bølgeskærm i træ langs nordre mole med indbygget langbænk	850.000	850.000
	BRK som ejer og myndighed	40.000	40.000
	I alt fase 2	4.800.000	4.840.000
Fase 3			
	Anden fase: Reetablering kajkant indvendig side nordre mole færdiggøres samt langs tværmole og molehoved i granit og azobe. Etablering af smal træanløbsbro nedenfor granitkajkant med trappeforbindelser til kaj og inderhavn	7.500.000	7.500.000
	*) Frilægning af granitglacis for sprængsten, reparation og fugning granitglacis	2.000.000	2.000.000
	*) Frilægning og reparation af granitglacis inderhavn inkl. etablering af forbindelser til forstrand og nordre mole foran om multihus	760.000	760.000
	*) Anløbs- og badebro ved søndre mole	200.000	200.000
	BRK som ejer og myndighed	50.000	50.000
	I alt fase 3	10.460.000	10.510.000
Fase 4			
	*) Inddragelse, formidling, exit PR – samlet i alle projektfaser	25.000	25.000
	BRK som ejer og myndighed	10.000	10.000
	I alt fase 4	25.000	35.000
	I ALT	15.285.000	15.405.000
	Uforudsete udgifter		1.540.000
	*) Overhead 30 % af BRK andel	40.000	40.000
	I ALT ex. Moms	160.000	16.985.000
	*) Momsudligningsordning (17,5 % af Realdanias bidrag)		875.000
	I ALT inkl. Momsudligning		17.860.000

*) Realdanias finansieringsdel

Finansiering

Realdania	5.000.000
Transportministeriet	11.000.000
BRK i form af råstoffer/granit samt transport og indbygning til forforkastning	1.700.000
BRK arbejdstid inkl. 30% overhead	160.000
I ALT	17.860.000

Betalingsplan Realdania

Fase 1	Juni 2011	1.316.000
Fase 2	December 2011	3.684.000
I alt		5.000.000

Økonomiske driftsfølggevirkninger

Den samlede drift, herunder vedligeholdelse, påhviler kommunen og afholdes allerede i dag indenfor det eksisterende budget. En delvis tilbageførelse af havnemiljøet samt nyanlæg forventes samlet set ikke at betyde væsentlig større udgift til vedligehold, da der i den forbindelse forventes skabt en driftsoptimering.

Moms og skattemæssige forhold

Bornholms Regionskommunes projektrengskaber er underlagt Kommunernes Revision. I projektbudgettet er indregnet en fondsskat på 17,5 % af støttebeløbet fra Realdania.

Juridiske forhold

Farvandsdirektoratet har godkendt etablering af en undervands forforkastning i foråret 2010.

Projektudvidelsen forventes ikke at medføre juridiske problemstillinger, som ikke kan varetages af forvaltningens og/eller kommunens øvrige jurister.

Risikovurdering

Den del af projektimplementeringen der pågår de kommende måneder i forbindelse med implementeringen af forforkastningen er afhængig af vejrlig. Det vurderes dog, at der er taget tilstrækkeligt højde for dette ved at den samlede entreprenøraftale både omfatter havne på den bornholmske øst og vestkyst. Der er derved indbygget den nødvendige fleksibilitet. Projekteringen og overvejelserne om de tiltag der er beskrevet i projektudvidelsen vurderes i øvrigt ikke at rumme en forøget risici i forhold til havneprojekter generelt.

Kvalitetssikring

Kvalitetssikring sker gennem inddragelse af eksterne rådgivere foruden intern ekspertise i Bornholms Regionskommune.

Evaluering

Evaluering vil ske i forbindelse med den halvårslige status/ afrapporteret via skabelonen der både indeholder statusredegørelse til projektsekretariatet og Realdania og den løbende selvevaluering til Oxford Research.

Bilag

- A. Kort der viser de eksisterende dele af havneanlægget projektudvidelsen omfatter.
- B. Tegning af den oprindelige molekonstruktion
- C. Plan og tværsnit af undervands forforkastning
- D. Diverse foto der vedrører projektudvidelsen